

ZACHAROVÁ, Jarmila: Misia českých učitel'ov na Slovensku v rokoch 1918 – 1939

Žilina: Žilinská univerzita, 2014. 196 s. ISBN 978-80-554-0906-1

Dejiny školstva a pedagogiky sa v poslednom období dostali z piedestálu základnej pedagogickej disciplíny na okraj pedagogického záujmu a v rámci študijných plánov vysokých škôl sa ich časová dotácia pomaly a isto znižuje. Vysokoškolské pracoviská, kde sa dejiny školstva seriózne vyučujú, by sa dali spočítať na prstoch jednej ruky. O to cennejšie je, keď sa na knižnom trhu objaví seriózna monografia zaoberajúca sa problematikou dejín školstva a pedagogiky.

Vedecká monografia *Misia českých učitel'ov na Slovensku v rokoch 1918 – 1938* ako teoretická reflexia objasňuje pôsobenie českých učitel'ov v historickom kontexte slovenského školstva a pedagogiky 20. storočia. Vo svojom obsahu sa zameriava na rekonštrukciu podielu českých učitel'ov na vzniku a rozvoji slovenského školstva v rokoch 1918 – 1939, sledovanie ich postavenia v spoločnosti, jeho determináciu politikou nadriadených orgánov, vplyv pôsobenia českých učitel'ov na miesta svojho pôsobenia ako i na spätnú väzbu slovenského obyvateľstva, pričom sleduje aj vplyv tejto komunity na vývoj česko-slovenských a slovensko-českých vzťahov.

Daná téma je najmä od 90. rokov 20. storočia veľmi populárna, z hľadiska spoločných česko-slovenských dejín veľmi zaujímavá a venovalo, resp. venuje sa jej viacero autor (napr. M. Brťková, M. Kips, J. Pšenák, E. Lukáč a iní).

Autorka Jarmila Zacharová sa vo svojej bádateľskej činnosti venuje dejinám slovenskej pedagogiky a školstva, zvlášť pôsobeniu českých učitel'ov a profesorov na Slovensku v období prvej Československej republiky.

V uvedenom diele si dáva za cieľ poskytnúť komplexnejší pohľad na dielo českých učiteľov na Slovensku v období rokov 1918 – 1939, zmapovať ich pôsobenie a následný vplyv na vývin slovenského školstva a vzdelávania. Predloženou monografiou chce autorka taktiež inšpirovať a podnietiť ďalších vedeckých a výskumných pracovníkov z oblasti histórie, histórie pedagogiky a školstva k ďalšiemu výskumu.

Recenzovaná publikácia je obsahovo koncipovaná do siedmich základných kapitol vymedzených na základe tematicko-chronologického princípu. Autorka pri štúdiu výskumného materiálu a odbornej literatúry uplatnila viacero metód. Z uvedených metód si dovoľím upozorniť na metódu oral history, aj keď je zastúpená len okrajovo, predsa len autorka pomohla zdokumentovať osobný zážitok priameho účastníka hodnotených postáv.

V prvej kapitole sa autorka venuje analýze prameňov a literatúry. Z môjho pohľadu patrí k jednej z najsilnejších kapitol diela. Autorka nám postupne predstavuje genézu skúmanej problematiky v priereze dejín, predstavuje nám svoj archívny výskum a metodológiu. Pri štúdiu literatúry vychádza z vybraných diel slovenského a českého pôvodu, svoju analýzu a kritické posúdenie začína v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Chronologicky sa dostáva až do súčasnosti a nezabúda ani na najnovšie práce (napr. Ľ. Kázmerová, J. Pšenák, P. Matula a iní). Autorka si uvedomuje, že daná problematika je zasadená do kontextu československých dejín, preto sa nevyhýba ani prácam vyslovene historickým (napr. N. Krajčovičová, J. Rychlík a iní). Spracovaná kapitola môže uľahčiť situáciu budúcim záujemcom o skúmanú problematiku, istým spôsobom ide o veľmi kvalitne spracovanú rešerš s kritickými poznámkami autorky. Spracovaním danej kapitoly autorka preukázala nielen dostatočnú znalosť relevantnej odbornej literatúry, primárnych dokumentov, ale spracovaním ďalších kapitol aj problematiky samotnej. A z toho pohľadu ju môžeme považovať za odborníčku na dejiny slovenského školstva prvej Československej republiky.

Druhá kapitola je v podstate historickým úvodom do problematiky československých vzťahov a zároveň nám stručne charakterizuje obdobie prvej Československej republiky. Autorka sa drží faktov, vychádza z odbornej, dobovej literatúry, nenechá sa strhnúť k patetickosti.

Nasledujúca, tretia kapitola nám charakterizuje školský systém Československej republiky (1918 – 1939). Objavujú sa tu veci v podstate známe, ktoré však autorka dokresľuje archívnym materiálom a dobovými výpoveďami účastníkov udalostí. Autorka dáva fakty a štatistiky do súvislosti s nedostatkom učiteľov a zdôvodňuje potrebu príchodu českého školského personálu na Slovensku. O. i. tu zároveň oboznamuje čitateľa s postojom autorov myšlienky príchodu českých učiteľov (V. Šrobár, A. Štefánek). Kapitola má sumarizačný charakter a predstavuje nám situáciu v slovenskom

školstve v medzivojnovom období. Plusom sú prehľadné tabuľky, za mnohé spomeniem tabuľky inšpektorátov s menoslovom inšpektorov. V kapitole sú aj mnohé iné štatistické údaje spracované v tabuľkách, avšak údaje týkajúce sa inšpektorov boli doteraz menej známe. Mohli by sme im však vytknúť, že autorka pri tabuľkách neuvádza, ktorého konkrétneho roku (dátumu) sa týkajú (napr. s. 48-50).

Štvrtá kapitola mapuje vznik Pedagogického seminára Univerzity Komenského a v tejto súvislosti predstavuje významných českých profesorov (O. Chlup, J. Hendrich, J. Uher), ktorí sa zaslúžili o etablovanie pedagogiky na Filozofickej univerzite UK v Bratislave a výrazne ovplyvnili pedagogické dianie na Slovensku.

V súvislosti s českými učiteľmi sa logicky autorka nemohla vyhnúť v tomto období ani téme pedagogického reformizmu na Slovensku. Tejto problematike sa venuje v piatej kapitole. Po vysvetlení a ozrejmění termínu „reformná pedagogika“, J. Zacharová postupne predstavuje reformné návrhy V. Příhodu, J. Uhra, O. Chlupa a zároveň sa pokúša o ich porovnanie. To jej umožňuje postupne charakterizovať reformné pedagogické hnutie v trnavskom, prešovskom a košickom regióne, kde zohrali práve českí učitelia a inšpektori významnú úlohu pri presadzovaní myšlienok pedagogického reformizmu.

Spracovanie posledných dvoch kapitol je v tejto problematike isté nówum. Problematiku českých učiteľov a česko-slovenských vzťahov v šiestej kapitole autorka vidí cez jazykovú otázku. Porovnáva situáciu a stav českého a slovenského jazyka v 20. a 30. rokoch 20. storočia, vplyv bohemizmov, neznalosť spisovnej slovenčiny aj u slovenských učiteľov, inšpektorov a úradníkov školského referátu v Bratislave a pod. Autorka presahuje rámec dejín pedagogiky a nebojí sa spolupracovať inými vedami (história, dejiny slovenského jazyka a literatúry). Vývoj slovenského jazyka vplýval na učebné osnovy, na vyučovací jazyka a samozrejme bolo nutné zvädzať nové termíny do vedeckého jazyka. Ako upozorňuje autorka, po vzniku republiky nebola spisovná slovenčina na plnenie svojich funkcií v plnej miere pripravená (s. 124). V jednej z podkapitol (kap. 6.5) uvádza, že nie nový jazyk v školách (či už čeština alebo slovenčina) boli príčinou slabého prospechu žiakov. Žiaci mali skôr problém s výchovnými a vyučovacími metódami českých učiteľov, ktoré v porovnaní s ich maďarskými predchodcami, boli zamerané oveľa viac na samostatnosť, zodpovednosť, aktivitu a rozmýšľanie (s. 135). V podstate sa tu spomínajú problémy súčasného slovenského školstva 21. storočia.

Posledná, siedma kapitola, dáva dielu istý nádych ľudského rozmeru. Nevidí českých učiteľov len vo svetle zákonov, výnosov, štatistík a pod. Ale zaoberá sa ich sociálnym postavením, ako tu žili, koľko zarábali, problémy s bývaním, s ich pracovnými podmienkami.

Na záver autorka potvrdzuje všeobecne prijatý konsenzus odbornej verejnosti o prínose českých pedagógov pre slovenské školstvo v období 1918 – 1939. Nebojí sa však priznať aj isté komplikácie, nedorozumenia a ťažkosti, ktoré boli spojené s týmto procesom.

Z hľadiska záverov môže niekedy čitateľovi chýbať vlastné zhrnutie autorky, autorkin vlastný názor. Niekedy ako keby sa bála polemizovať s odbornou literatúrou a závermi, ktoré sú v nej uvedené. Historicky a kriticky sa správne drží faktov a prameňov, možno však svoju nadobudnutú vedomostnú bázu z posledných 10 rokov seriózneho výskumu mohla využiť ešte viac.

Potenciálny čitateľ dostáva na prvý pohľad do rúk dielo, ktoré môže evokovať otázku, čo nové sa môže čitateľ zbehlý v problematike niečo dozvedieť? Po podrobnom štúdiu nájde však veľa súvislostí, ocení autorkinu dôslednosť v podrobnostiach a je rád, že nezostala pri povrchnom spracovaní témy. Čitateľ získa na 196 stranách pomerne veľa informácií (vrátane množstva tabuliek a bohatej obrazovej prílohy). Autorka preukázala talent na písanie, aj keď ide o odborný a vedecký text, dielo sa veľmi príjemne číta.

Monografiu by som odporúčal skôr tým, ktorí už danú problematiku okrajovo poznajú a sú v nej min. zorientovaní. To nie je kritika, to je fakt. Aj z tohto pohľadu ju môžeme považovať za ozaj vedeckú monografiu

Igor Marks
Dubnický technologický inštitút, Dubnica nad Váhom